

Arbetsmarknadsförvaltningen
Tjänsteskrivelse till arbetsmarknadsnämnden

Datum:
2023-12-01

Diarienummer:
AMN-2023-00335

Handläggare:
Ingrid Edberg

Utredning om beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nyttjas i förvaltningen

Förslag till beslut

Arbetsmarknadsnämnden beslutar

1. **att** arbetsmarknadsnämnden även fortsättningsvis ska anvisa arbetslösa individer med försörjningsstöd till insatser som ett *villkor* för dennes rätt till försörjningsstöd med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen inom ramen för beslut om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen samt
2. **att** förvaltningen ska säkerställa att det av besluten tydligt framgår om en anvisad insats utgör ett *villkor* för den enskildes rätt till försörjningsstöd eller om insatsen utgör ett *erbjudande* utan krav på prestation som del av nämndens bistånd till den enskildes livsföring i övrigt.

Ärendet

Verksamhetsplanen för 2023 anger att arbetsmarknadsnämnden ska öka andelen uppsalabor som är självförsörjande. En av åtgärderna för att bidra till uppdraget är att utreda om beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nyttjas i förvaltningen. Den förväntade effekten av åtgärden är att säkerställa rättssäkra beslut samt att tydliggöra syfte och förväntan att delta i arbetsmarknadsinsatser.

Frågan väcktes under 2022 efter att förvaltningen via SKR tagit del av exempel från Eskilstuna kommun på hur socialnämnden där arbetar med att anvisa arbetslösa individer med försörjningsstöd till insatser med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen.

Beredning

Ärendet har beretts av arbetsmarknadsförvaltningen.

Ärendet bedöms inte ha några konsekvenser ur vare sig barnperspektiv, jämställdhetsperspektiv eller näringslivsperspektiv.

Föredragning

Arbetsmarknadsnämnden har utrett frågan om beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nyttjas i förvaltningen och funnit att beslut om insats som ett *villkor* för individens rätt till försörjningsstöd enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen redan fattas inom ramen för beslut om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Förvaltningen bedöms tillämpa lagstiftningen på ett korrekt sätt och behov av förändring föreligger inte.

Nämnden kan även fortsättningsvis anvisa individer till insats antingen i form av ett *erbjudande* utan krav på prestation eller som ett *villkor* för individens rätt till försörjningsstöd inom ramen för beslutet om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Om insatsen ställs som ett villkor görs det med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen, vare sig beslutet fattas separat eller ej. Om insatsen är ett erbjudande till individen utan krav på prestation så görs det som en del av nämndens bistånd till individens livsföring i övrigt med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Det är viktigt att förvaltningen säkerställer att det av beslutet tydligt framgår om insatsen utgör ett villkor för individens rätt till försörjningsstöd, eller om insatsen erbjuds utan krav på prestation. Nämnden har inte rätt neka en individ försörjningsstöd med stöd av 4 kap. 5 § socialtjänstlagen för att denne inte deltagit i insats om inte beslutet tydligt förmedlat att den insats som beviljats utgjort ett villkor för individens rätt till försörjningsstöd. Förvaltningen bör därför säkerställa att det av besluten tydligt framgår om en anvisad insats utgör ett *villkor* för den enskildes rätt till försörjningsstöd eller om insatsen utgör ett *erbjudande* utan krav på prestation som del av nämndens bistånd till den enskildes livsföring i övrigt.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt i detta ärende.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse, daterad 1 december 2023
- Bilaga 1, Utredning om beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nyttjas i förvaltningen

Arbetsmarknadsförvaltningen

Lena Winterbom
Förvaltningsdirektör

Arbetsmarknadsförvaltningen

Utredning

Handläggare:

Ingrid Edberg

Utredning om beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nyttjas i förvaltningen

Ärendet

Verksamhetsplanen för 2023 anger att arbetsmarknadsnämnden ska öka andelen uppsalabor som är självförsörjande.¹ En av åtgärderna för att bidra till att uppfylla uppdraget är att utreda om beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nyttjas i förvaltningen. Den förväntade effekten av åtgärden är att säkerställa rättssäkra beslut samt att tydliggöra syfte och förväntan att delta i arbetsmarknadsinsatser.

Frågan väcktes under 2022 efter att förvaltningen via SKR tagit del av exempel från Eskilstuna kommun på hur socialnämnden där arbetar med att anvisa arbetslösa individer med försörjningsstöd till insatser med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen.

Vad säger lagen?

Första stycket 4 kap. 1 § socialtjänstlagen anger att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Det ekonomiska biståndet består därmed av två delar, *försörjningsstöd* och *bistånd till livsföringen i övrigt*. I begreppet livsföring i övrigt ingår allt annat bistånd som den enskilde kan behöva för att vara tillförsäkrad en skälig levnadsnivå.²

Rätten till bistånd har inte knutits till att den enskilde behöver hjälp av någon särskild orsak. Biståndet enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen kan vara ekonomiskt stöd men också andra insatser för stöd, omsorg och vård som krävs för att den enskilde ska

¹ Uppdrag 11 under fokusmål 2 i arbetsmarknadsförvaltningens Verksamhetsplan och budget 2023, AMN-2023-00029.

² Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 36. Se prop. 1979/80:1 s. 186 om *skälig levnadsnivå* och prop. 2000/01:80 s. 90–91 om *livsföringen i övrigt*.

tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Prövningen av den enskildes behov ska vara individuell och ta hänsyn till omständigheterna i det specifika fallet.³

För att ha rätt till ekonomiskt bistånd ska den enskilde göra vad han eller hon kan för att bidra till sin egen och sin familjs försörjning.⁴ Det innebär att den som kan arbeta är skyldig, såvida det inte finns godtagbara skäl, att stå till arbetsmarknadens förfogande, i vilket ingår att vid behov delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde dock rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande, enligt andra stycket 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Nämnden får begära deltagande i praktik eller kompetenshöjande verksamhet

Enligt första stycket 4 kap. 4 § socialtjänstlagen får socialnämnden begära att den som får försörjningsstöd under viss tid ska delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet om den enskilde inte har kunnat erbjudas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd.

Andra stycket 4 kap. 4 § socialtjänstlagen tydliggör att den praktik eller kompetenshöjande verksamhet som avses i första stycket ska syfta till att utveckla den enskildes möjligheter att i framtiden försörja sig själv. Vidare ska verksamheten stärka den enskildes möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller, där så är lämpligt, på en fortsatt utbildning. Den ska också utformas med skälig hänsyn till den enskildes individuella önskemål och förutsättningar.

Innan socialnämnden fattar beslut om insats enligt första stycket 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nämnden samråda med Arbetsförmedlingen. Socialnämndens insatser får inte ersätta de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.⁵ Enligt lagstiftaren är samråd mellan socialnämnden och Arbetsförmedlingen en förutsättning för att olika åtgärder skall kunna samordnas på ett effektivt sätt och leda till att den enskilde på sikt får ett arbete.⁶

Socialnämnden kan inte villkora ekonomiskt bistånd genom att kräva att den enskilde deltar i arbete eller sysselsättning som inte ryms inom den vanliga arbetsmarknaden eller arbetsmarknadspolitiken och inte är förenad med lön eller andra sedvanliga anställningsförmåner. Det står klart efter Regeringsrättens dom den 26 oktober 1995 då en kommun felaktigt avlog en ansökan om ekonomiskt bistånd med hänvisning till att den enskilde inte accepterat en tillfällig sysselsättning som anvisats av kommunen som motprestation.⁷

Avslag på ansökan om försörjningsstöd

Enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen har den som inte kan försörja sig men som kan arbeta rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om en

³ Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 36.

⁴ Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 36 > 4 kap. 1 § första stycket SoL, RÅ 1995 ref. 48 och RÅ 1995 ref. 79.

⁵ Se Prop. 1996/97:124 s.171 om bakgrunden till 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. Bestämmelsen infördes som 6 c § socialtjänstlag (1980:620) och trädde ikraft den 1 januari 1998.

⁶ Prop. 1996/97:124 s.172.

⁷ Prop. 1996/97:124, s. 62 och 71, med hänvisning till Regeringsrättens dom den 26 oktober 1995, mål nr 648–1994.

enskild som bedöms vara arbetsför av ett eller flera skäl inte bedöms stå till arbetsmarknadens förfogande är det därför som huvudregel en grund för att besluta om avslag på ansökan om försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

När socialtjänsten anvisat en kompetenshöjande insats enligt 4 kap 4 § socialtjänstlagen finns även stöd i 4 kap 5 § socialtjänstlagen för att sätta ned eller vägra fortsatt försörjningsstöd om den enskilde utan godtagbart skäl avböjer eller uteblir. Även denna bestämmelse utgör en grund för att besluta om avslag på ansökan om försörjningsstöd.⁸

Olika tillämpning av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen

Eskilstuna kommun

Eskilstuna kommun införde i början av augusti 2022 ett nytt arbets sätt kring insatser med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. Syftet var att förbättra stödet till arbetslösa individer med försörjningsstöd för att de lättare ska nå egenförsörjning. I och med det nya arbets sättet fattar numera socialnämnden i Eskilstuna kommun beslut om insats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen *separat* från beslutet om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Eskilstuna kommun gör tolkningen att det är nödvändigt med separata beslut om nämnden ska kunna ställa krav på den enskilde att delta i kompetenshöjande insats *annan än praktik* som villkor att hen ska beviljas försörjningsstöd. Vidare menar Eskilstuna kommun att 4 kap. 1 § socialtjänstlagen *endast* ger nämnden rätt att erbjuda individen praktik, inte någon annan kompetenshöjande insats. Ett beslut om insats enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen öppnar däremot enligt Eskilstuna kommun upp för även andra typer av insatser, som nämnden kan kräva att individen ska delta i för att ha rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Fördelen med separata beslut om insats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen är enligt Eskilstuna kommun alltså i första hand att sådana beslut öppnar upp för *fler insatser* än praktik. Dessutom menar Eskilstuna kommun att separata beslut med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen en förutsättning för att nämnden ska kunna kräva att en individ deltar i insats. För att nämnden ska ha rätt att avslå en ansökan om försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 § socialtjänstlagen om en individ inte deltar i insats behöver nämnden först ha fattat ett separat beslut om insats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen, enligt Eskilstuna kommun.

Ytterligare en fördel med separata beslut med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen är enligt Eskilstuna kommun att socialnämnden inom ramen för ett sådant kan *byta ut insatser vartefter*, utan att behöva fatta något nytt beslut. Nämnden kan därmed erbjuda individen ”ett helt program av insatser” för att bidra till individens progression mot ett arbete, inom ett och samma beslut. Det innebär enligt Eskilstuna kommun en administrativ förenkling för förvaltningen.⁹

⁸ Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 144.

⁹ Intervju med företrädare för socialtjänsten i Eskilstuna kommun den 12 april 2023 samt den 28 november 2023.

Uppsala kommun

När en enskild ansöker om ekonomiskt bistånd från Uppsala kommun hanteras ansökan inledningsvis av mottagningsenheten inom arbetsmarknadsnämndens avdelning Socialtjänst – ekonomiskt bistånd. Den initiala utredningen syftar till att bedöma om ansökan avser ett kortvarigt behov av bistånd (en enstaka utbetalning) eller om behovet är mer långvarigt. Den syftar också till att bedöma om det föreligger några uppenbara hinder för den enskilde att klara sin egenförsörjning.

Ärendena slussas därefter vidare till någon av avdelningens sex utredande enheter. I samband med detta anvisar mottagningsenheten också som regel de individer som är arbetssökande och inte har några arbetshinder eller deltar i program via Arbetsförmedlingen till Utbildnings- och jobbcenter – Arbetsmarknad (UJC-A), där den enskilde erbjuds stöd och insatser för att nå ett arbete. Anvisning till UJC-A kan också ske i senare skede, efter djupare utredning av socialsekreterare.

Innan en individ påbörjar en insats via UJC-A görs en kontroll av om individen redan deltar i något arbetsmarknadspolitiskt program hos Arbetsförmedlingen. Om så är fallet och individen bedöms ha behov av kompletterande arbetsmarknadsinsats från kommunen samråder arbetsmarknadssekreterare vid UJC-A med Arbetsförmedlingen om vilka möjligheter som finns för individen att delta sådan insats utan att gå miste om sitt aktivitetsstöd från Arbetsförmedlingen.

UJC-A:s arbetsmarknadssekreterare avgör i samråd med den enskilde vilken typ av insats och stöd som behövs för att denne ska nå ett arbete. Utöver praktik kan det exempelvis handla om insatser för arbetsträning eller kurser för att ge stöd i arbetssökandet. Arbetsmarknadssekreteraren kan också hänvisa den enskilde till språkutbildning (SFI) eller yrkesutbildning inom den kommunala vuxenutbildningen.

I dagsläget fattar arbetsmarknadsnämnden (som också är socialnämnd) alltså inte några separata beslut om insatser för enskilda med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. Individer som ansöker om ekonomiskt bistånd och är arbetssökande hänvisas som regel ändå till nämndens arbetsmarknadsinsatser, och deltagande betraktas som en förutsättning för att en individ ska ha rätt till försörjningsstöd med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Detta med stöd av andra stycket 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som anger att en individen som inte kan försörja sig men som kan stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd. Det inbegriper bland annat att delta i praktik eller kompetenshöjande insats som anvisats av socialnämnden enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen.¹⁰

Om en individ med försörjningsstöd inte medverkar i en anvisad insats riskerar hen att helt eller delvis mista sin rätt till försörjningsstöd. Socialnämnden meddelar i så fall beslutet som ett avslag på ansökan om bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen, inte heller det som ett separat beslut enligt 4 kap. 5 § socialtjänstlagen.

Västerås stad

I Västerås kommun fattar socialtjänsten separata beslut om arbetsmarknadsinsats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. Ansökningar om ekonomiskt bistånd hanteras på liknande sätt som i Uppsala, genom att en mottagandeenhet tar emot ansökningarna och gör en första bedömning av den enskildes rätt till ekonomiskt

¹⁰ Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 140.

bistånd. De ärenden som bedöms ha rätt till ekonomiskt bistånd fördelas därefter ut till ett av förvaltningens sex utredande team för vidare handläggning.

Individer som ansöker om ekonomiskt bistånd och som saknar arbete erbjuds möjlighet att delta i arbetsmarknadsinsatser. I första hand görs en inventering av om Arbetsförmedlingen har någon insats att erbjuda individen. Om så ej är fallet kan kommunens arbetsmarknadsinsatser bli aktuella. Deltagande i insats kräver individens samtycke, och om individen är med på det fattar socialsekreteraren beslut om insats med hänvisning till av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. I Västerås är beslutet om insats ett separat beslut vid sidan av biståndsbeslutet med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Socialtjänsten i Västerås stad menar att lagstiftningen kräver separata beslut om ekonomiskt bistånd respektive arbetsmarknadsinsats, och att dessa inte går att lägga i ett och samma beslut. Beslut om insats enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen är endast förbehållet individer som beviljats ekonomiskt bistånd. I vissa fall tar Västerås stads arbetsmarknadsenhet dock emot klienter från Arbetsförmedlingen för deltagande i insats. Det sker då vid sidan av socialtjänstens anvisningar om insats och utan att några formella beslut om insats fattas.¹¹

Helsingborgs stad

Socialtjänsten i Helsingborgs stad fattar inga separata beslut om insats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen, utan endast beslut om ekonomiskt bistånd med stöd av 4 kap. 1. § socialtjänstlagen. Rätten till bistånd villkoras med att individen aktivt deltar i arbetsmarknadsinsats och Helsingborgs stad gör bedömningen att anvisningen till sådan insats ryms inom biståndsbeslutet enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Socialtjänsten i Helsingborg stad menar att separata beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen inte är nödvändiga. Helsingborg stad menar vidare att separata beslut skulle ge ökad administration utan att ge någon ökad nytta för individen.¹²

Hur bör lagen tolkas och tillämpas?

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har alltså enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde har dock inte rätt till ekonomiskt bistånd om han inte efter förmåga försöker bidra till sin egen försörjning. Det innebär att en individ som kan arbeta också är skyldig att aktivt söka arbete, delta i verksamhet som anordnas i syfte att underlätta ett inträde på arbetsmarknaden.¹³

I praktiken innebär detta att när en person som kan arbeta ansöker om ekonomiskt bistånd så krävs att personen som huvudregel är aktivt arbetssökande och på andra sätt står till arbetsmarknadens förfogande. Om socialnämnden bedömer att den biståndssökande kan stå till arbetsmarknadens förfogande kan nämnden också bland annat kräva att den enskilde ska delta i praktik eller kompetenshöjande insats som anvisats av socialnämnden enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen.¹⁴ Enligt lagstiftaren kan

¹¹ Intervju med enhetschef vid Individ- och familjeförvaltningen i Västerås stad, den 26 juli 2023.

¹² Intervju med sakkunnig inom arbetsmarknadsförvaltningen vid Helsingborgs stad, den 26 juli 2023.

¹³ Prop. 1996/97:124 s. 76.

¹⁴ Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 139–140.

deltagande i av socialnämnden anvisad praktik eller kompetenshöjande insats enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen likställas med att stå till arbetsmarknadens förfogande.¹⁵

Om socialnämnden anvisar den enskilde till en insats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen och den enskilde utan godtagbart skäl avböjer eller uteblir från insatsen kan nämnden med stöd av 4 kap. 5 § socialtjänstlagen sätta ner eller vägra individen fortsatt försörjningsstöd.¹⁶ På så vis kan nämnden alltså *villkora* försörjningsstödet enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen med att individen deltar i den insats som anvisats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen.

Insatser i form av praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet kan alltså anvisas den enskilde med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen och då ställas som ett *krav* för att denne ska ha rätt till försörjningsstöd. Sådana insatser kan samtidigt också beviljas med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som en del av nämndens bistånd till den enskildes *livsföring i övrigt*. När insatsen ges som ett bistånd till den enskildes livsföring i övrigt utgör insatsen ett *erbjudande* till individen utan krav på motprestation. När insatsen däremot anvisas den enskilde med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen utgör anvisningen ett *villkor* för att den enskilde ska ha rätt till försörjningsstöd. Anvisning till insatser kan alltså göras på två sätt och har då olika funktion.¹⁷

Kravet på en enskild att stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd gäller alla individer som inte kan försörja sig själva men som anses kunna arbeta. Ett krav nämnden kan ställa på den enskilde för att hen ska anses stå till arbetsmarknadens förfogande kan alltså vara att delta i sådana insatser som följer av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. För att nämnden ska kunna ställa just sådana insatser som villkor för individens rätt till försörjningsstöd krävs dock att nämnden först utreder om har behov av sådan insats, samt om inte individen istället skulle kunna ta del av insatser hos Arbetsförmedlingen. Insatser med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen bör därför inte per automatik anvisas alla arbetslösa försörjningsstödsomtagare, utan vara förbehållet dem med längre biståndsbehov för vilka en insats efter en djupare utredning bedöms kunna göra skillnad på individens väg mot ett arbete.¹⁸

I domar från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) förekommer inte några separata beslut om insats enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. I de fall detta lagrum förekommer i domar är det istället som en del av beslutet om bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.¹⁹

Enligt 16 kap. 3 § i socialtjänstlagen är beslut om insats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen inte möjliga att överklaga. Sådana beslut kan dock indirekt överklagas när de ingår som del i ett beslut om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 §

¹⁵ Prop. 2015/16:136 s. 22.

¹⁶ Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 144.

¹⁷ Se prop. 1979/80:1 s. 195 om att insatser enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen är att betrakta som ett *erbjudande* till den enskilde. Se Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, s. 140 om att insatser som anvisas enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen utgör ett *villkor* för individens rätt till försörjningsstöd.

¹⁸ Uppgift från sakkunnig jurist inom socialtjänstlagen vid kommunledningskontoret Uppsala kommun, 2023-11-29.

¹⁹ Se exempelvis HFD 2011 ref. 49, från 2011-06-28.

socialtjänstlagen. Detta talar mot behovet av separata beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen.²⁰

Det är inte ovanligt att beslut om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen i praktiken innehåller flera delbeslut, varav ett av dem kan vara beslut om att anvisa till insats enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. Exempelvis meddelas ofta ett beslut om försörjningsstöd för skäligen kostnader för exempelvis livsmedel, kläder och skor baserat på 4 kap. 3 § socialtjänstlagen inom ramen för ett beslut om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.²¹

Utifrån såväl domarna som Justitieombudsmannens (JO) utlåtanden framgår att det inte är nödvändigt att socialnämnden fattar separata beslut om insats med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen för att en insats ska kunna ställas som ett villkor för en individs rätt till försörjningsstöd. Bland JO:s utlåtanden finns sådana som berör hur beslut om 4 kap. 4 § socialtjänstlagen motiverats. JO har dock inte haft några synpunkter på att kommuner anvisat till insats som ett villkor för en individs rätt till försörjningsstöd inom ramen för ett beslut om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.²²

Sammanfattning och slutsats

Den tolkning Eskilstuna kommun gjort vad gäller att 4 kap. 1 § socialtjänstlagen endast medger att nämnden anvisar den enskilde praktik har inte stöd i lagen. 4 kap. 4 § socialtjänstlagen utökar inte nämndens rätt vad gäller vilken typ av insats den enskilde kan anvisas. Däremot ger denna paragraf möjlighet att anvisa insats som ett villkor för försörjningsstöd och inte bara som ett *erbjudande* till den enskilde som stöd för dennes livsföring i övrigt utan krav på motprestation.

Syftet med förevarande utredning har varit att utröna om beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen ska nyttjas i förvaltningen, för att säkerställa rättssäkra beslut samt att tydliggöra syfte och förväntan på individen att delta i arbetsmarknadsinsatser. Av utredningen framgår att nämnden redan idag nyttjar den möjlighet som finns att anvisa individer till insats och ställa det som ett villkor för individens rätt till försörjningsstöd. Det görs inte genom separat beslut enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen utan som ett delbeslut inom ramen för beslutet om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

4 kap. 1 § socialtjänstlagen kan betraktas som en portalparagraf när det gäller ekonomiskt bistånd, inom vilka flera delbeslut kan ingå. Något separat beslut om insats enligt 4 kap. 4 § socialtjänstlagen är därmed inte nödvändigt för att nämnden ska kunna ställa insatsen som villkor för att bevilja den enskilde försörjningsstöd. Anvisningen kan meddelas som en del av beslutet om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen så länge det av beslutet tydligt framgår att insatsen utgör ett villkor för individen rätt till försörjningsstöd. Om insatsen ställs som ett villkor görs det med stöd av 4 kap. 4 § socialtjänstlagen, vare sig beslutet fattas separat eller ej. Om

²⁰ Uppgift från sakkunnig jurist inom socialtjänstlagen vid kommunledningskontoret Uppsala kommun, 2023-11-29.

²¹ Uppgift från sakkunnig jurist inom socialtjänstlagen vid kommunledningskontoret Uppsala kommun, 2023-11-29.

²² Se exempelvis JO:s utlåtande dnr. 1859–2011, från 2012-03-21.

insatsen är ett erbjudande utan krav på prestation så görs det som en del av nämndens bistånd till individens livsföring i övrigt med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Den tillämpning av lagen som förvaltningen i dagsläget praktiserar bedöms förenlig med lagstiftningen och lagstiftarens intention. Utredningens slutsats är därför att det inte föreligger några behov av förändring i hur nämnden tillämpar 4 kap. 4 § socialtjänstlagen. Nämnden kan alltså fortsätta att anvisa individer till insats både som ett *erbjudande* som stöd till individens livsföring i övrigt och ett *villkor* för försörjningsstöd inom ramen för beslutet om ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Det är dock viktigt att förvaltningen säkerställer att det av beslutet tydligt framgår om insatsen utgör ett villkor för individens rätt till försörjningsstöd, eller om insatsen erbjuds utan krav på prestation. Nämnden har inte rätt neka en individ försörjningsstöd med stöd av 4 kap. 5 § socialtjänstlagen för att denne inte deltagit i insats om inte beslutet tydligt förmedlat att den insats som beviljats utgjort ett villkor för individens rätt till försörjningsstöd.

Källor

Verksamhetsplan och budget 2023, AMN-2023-00029.

Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, Socialstyrelsen, maj 2021, ISBN 978-91-7555-564-5

Prop. 2015/16:136

Prop. 2000/01:80

Prop. 1979/80:1

Prop. 1996/97:124

RÅ 1995 ref. 79.

RÅ 1995 ref. 48

HFD 2011 ref. 49, från 2011-06-28.

Justitieombudsmannens utlåtande dnr. 1859–2011, från 2012-03-21.

Regeringsrättens dom den 26 oktober 1995, mål nr 648–1994.

Intervju med företrädare för socialtjänsten i Eskilstuna kommun den 12 april 2023.

Intervju med företrädare för socialtjänsten i Eskilstuna kommun den 28 november 2023.

Intervju med enhetschef vid Individ- och familjeförvaltningen i Västerås stad den 26 juli 2023.

Intervju med sakkunnig inom arbetsmarknadsförvaltningen vid Helsingborgs stad den 26 juli 2023.

Samtal med sakkunnig jurist inom socialtjänstlagen vid kommunledningskontoret Uppsala kommun den 29 november 2023.